

7. Шамшина І. І. Правові проблеми регулювання відносин у сфері охорони праці в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук спец. 12.00.05 «Трудове право, право соціального забезпечення» / І. І. Шамшина ; Нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2002. - 18 с.

УДК 346.2

Тихонович О.Ю.,
аспірант кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ЛОКАЛЬНОГО СПОСОБУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

В статті визначено поняття локального способу правового регулювання заробітної плати. Розглянуто підходи вчених до визначення поняття локального способу правового регулювання заробітної плати. Запропоноване авторське визначення поняття локального способу правового регулювання заробітної плати.

Ключові слова: *правове регулювання, локальне регулювання, локальний нормативно-правовий акт.*

Тихонович А.Ю. Понятие локального способа правового регулирования заработной платы

В статье определено понятие локального способа правового регулирования заработной платы. Рассмотрены подходы ученых к определению понятия локального способа правового регулирования заработной платы. Предложено авторское определение понятия локального способа правового регулирования заработной платы.

Ключевые слова: *правовое регулирование, локальное регулирование, локальный нормативно-правовой акт.*

Tikhonovich O. Concept of the local way for legal settlement of salaries

The concept of a local way of legal regulation of wages is defined. The approaches of scientists to the definition of the concept of a local way of legal regulation of wages are considered. Author's definition of the concept of a local way of legal regulation of wages is proposed.

Key words: *legal regulation, local regulation, local act.*

Вступ. На даному етапі розвитку дослідження локально-правове регулювання найбільш кардинально проявляється в регулюванні таких основних умов праці, як продовження робочого часу і часу відпочинку, питання заробітної плати та охорони праці. Інститут заробітної плати потребує принципово нових підходів до локального правового регулювання, бо саме він має особливе значення із важливих інститутів трудового права [1, с. 44]. Реформування трудового законодавства у сфері локального регулювання трудових відносин, стосується і відносин із заробітної плати. Регулювання заробітної плати, зазнає суттєвих змін, тому при здійсненні локального регулювання трудових відносин використовуються нормативно-правові акти та нормативні договори, що містять норми права локального рівня. У трудовому праві локальними правовими нормами називають правило загальнообов'язкової поведінки, яке прийнято безпосередньо на підприємстві і діє в його межах [2, с. 12]. Проблеми визначення поняття локального способу регулювання заробітної плати потребує поглибленого дослідження. Відсутність науково обґрунтованої дефініції локального регулювання заробітної плати зумовлює нагальну необхідність в даному дослідженні.

Стан дослідження. Питанню правовому регулюванню відносин локального характеру приділяли увагу такі науковці, як: Я. І. Безугла, В. С. Венедиктов, Г. С. Гончарова, В. Я. Гоц, В. Н. Денисов, В.В. Жернаков, С. О.Іванов, А. Р. Мацюк, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, В. І. Смолярчук та інші відомі вчені. Спеціальні дослідження у сфері локального правового регулювання проводили Л.І. Антонова, Б. А. Архипова, Н. Д. Гетьманцева, С. С. Каринський, Р. І. Кондратьєв, Ф. М. Левіант, Л.І. Маханова, Л. Я. Островський, В. К. Самігулін, В. О. Тарасова та інші. Сьогодні дослідженню окремих аспектів правового регулювання заробітної плати присвячені праці таких вчених, як: Н.Б. Болотіна, Н. Д. Гетьманцева, В. С. Гуславський, І. В. Зуб, М. І. Іншин, В. В. Лазор,

П.Д. Пилипенко, В. Г. Ротань, Н. М. Хуторян та інші. Кожен із перелічених вчених вніс свій вклад у вивчення проблеми, але їхні праці, хоча переважно розкривають загальну характеристику локального регулювання не містять трактування поняття та класифікації ознак локально-правового регулювання заробітної плати. Таким чином, наука трудового права потребує трактування поняття «локально-правове регулювання заробітної плати» та розгляду ознак даного терміну. Саме тому є актуальність викладених питань, які становлять науковий і практичний інтерес, що в свою чергу і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета. Визначення сутності та поняття локального способу правового регулювання заробітної плати.

Основні результати. Локальні нормативні правові акти широко застосовувалися на підприємствах держав Західної Європи та Російської імперії з XIX сторіччя [3, с. 10]. В трудовому праві та науковій літературі іноді ототожнюються поняття локального правового регулювання та локального нормативно-правового регулювання. Виконання поставленого завдання змушує звернутися до того часу, коли в трудовому праві як в науці вперше з'явився термін «локальний правовий акт». Використання терміну «локальний акт» вперше ввів в юридичну науку М.Г.Александров, який зазначав, що «Норми трудового права - встановлювані законом, указами або постановою уряду конкретизуються стосовно завданням і умовам окремого підприємства в особливих локальних актах» [4, с. 66]. Локальний нормативний правовий акт – це той, який приймає підприємець одноосібно, з урахуванням думки або за погодженням з представницьким органом працівників документ, що містить в собі локальні норми права, що регулюють трудові та пов'язані з ними відносини [4, с. 5].

Серед думок вчених має місце розподіл актів на локальні правові акти і нормативні угоди. Так Л. І. Антонова у своїй монографічній роботі, присвяченій правовому регулюванню, прийшла до висновку про те, що основними формами вираження локальних правових норм служать локальні нормативні угоди між адміністрацією і трудовим колективом і локальні правові акти. На її думку, до актів локально-правового характеру належать положення про заробітну плату, преміювання, про виплату винагороди за загальні результати роботи за рік, правила внутрішнього трудового розпорядку, посадові інструкції, різного роду переліки працівників, які мають ті чи інші пільги, норми виробітку, норми обслуговування, графіки змінності, стандарти якості праці, трудові кодекси, а до нормативних угод - колективні договори та інші угоди, які укладаються на підприємствах трудовим колективом з адміністрацією [6, с. 98].

Виділяючи основні особливості локального регулювання, їх систематизацію, автори зазначають, що регулювання локального характеру проявляється через запровадження локально-нормативних угод, які в свою чергу мають пройти перевірку, що дасть змогу виявити ефективність їх при упорядкуванні трудових питань в межах організації. Таким чином, в узагальненому вигляді регулювання локально-правове являє собою процес приведення системи до встановлених параметрів дієвих нормативних угод, які розробляються та реалізуються між підприємством та трудовим колективом.

«У науці трудового права, - стверджує Р.І. Кондратьєв, - локальним називається засноване на законі і здійснюване безпосередньо підприємствами (виробничими об'єднаннями, комбінатами) правове регулювання трудових відносин, окремі сторони яких в рамках конкретного виробництва мають свої місцеві, специфічні особливості». На його думку, поняття локального (місцевого) правового регулювання пов'язане ще з тими окремими (особливими) ознаками трудових відносин, які складаються в рамках конкретних підприємств і виробничих об'єднань (комбінатів)» [7, с. 8].

В.І. Прокопенко зазначав, що правове регулювання заробітної плати здійснюється за допомогою двох способів: це способу (або іншими словами методу) державного регулювання та способу договірної регулювання. Якщо говорити про поняття локального способу регулювання заробітної плати, то В.І. Прокопенко розумів його як договірне регулювання оплати праці працівників підприємств, яке здійснюється на основі укладення системи угод, які вже в свою чергу укладаються як на державному (генеральна угода), галузевому (галузева угода), регіональному (регіональна угода) та виробничому (колективний договір) рівнях. Серед системи даних угод, автор виділив важливе місце саме колективному договору та контракту, в яких встановлюються взаємні зобов'язання сторін щодо регулювання виробничо-трудова, соціально-економічних відносин у галузі оплати праці, тобто: оплата праці і її нормування, встановлення форми, системи та розмірів заробітної плати [8, с. 161].

Таким чином, якщо аналізувати думку В.І. Прокопенко, то слід зазначити, що ним в своїх роботах не було зазначено та вироблено чіткого поняття локального способу регулювання заробітної плати, однак в способі договірної регулювання автор надає велику перевагу колективним договорам та контрактам, які за своєю природою та суттю є локальними.

Дослідник В. І. Прокопенко характеризує локально-правове регулювання наступним чином: «Локальний метод правового регулювання розкривається у формі колективного договору, що вказує основні положення з питань праці і заробітної плати, а також робочого часу, охорони праці, які були розроблені власником і профспілковим комітетом в межах наданих йому прав. Зазначене регулювання має значення в межах конкретного підприємства чи установи, де сторонам надано певну ініціативу. Саме участь професійних спілок в правовому регулюванні створює специфіку регулювання трудових відносин» [8, с. 21-22].

Отже, ми уважно та ґрунтовно дослідили всі наявні наукові напрацювання з обраної нами тематики, та все ж спробували внести власні пропозиції до формування наведених дефініцій і надали власні авторські пропозиції щодо розуміння їх сутності. Локальний метод регулювання є невід'ємною складовою діяльності підприємства, що проявляється через прийняття локальних нормативних актів, які встановлюють та систематизують процес всередині організації.

Тим не менш, в сучасній правовій літературі серед науковців, не встановилась однотайність, щодо визначення локального правового регулювання заробітної плати. Деякі автори зазначають, що локально-правове регулювання заробітної плати - це регулювання на рівні актів соціального партнерства та трудових договорів, а також на рівні локальних нормативних актів організації. Дослідниця В. В. Адамчук зазначає, що локальні методи регулювання заробітної плати включають усі процедури, механізми та методи організації заробітної плати, які підприємства розробляють самостійно [10, с. 96]. Проте, на нашу думку, таке поняття не в повній мірі розкриває усю суть локального способу регулювання заробітної плати, оскільки автором не було врахованого того факту, що хоча підприємства і вільні на локальному рівні регулювати заробітну плату робітників застосовуючи при цьому усі процедури, механізми та методи організації заробітної плати, однак вони також і зобов'язані неухильно виконувати встановлені приписи в даній сфері державою.

Локальне правове регулювання заробітної плати, на думку Ю. М. Верес – це спосіб фіксації, встановлення й закріплення в актах локального рівня норм, розмірів, окремих елементів системи оплати праці трудящих безпосередньо на підприємстві, в установі, організації [11, с. 14].

Дефініцію локально-правового регулювання заробітної плати Н. А. Брілліантова розглядає, як діяльність адміністрації підприємств, об'єднань та їх виробничих одиниць (в межах наданої їм компетенції) щодо встановлення та застосування спільно або за погодженням з профспілковим комітетом, а в ряді випадків за участю трудових колективів, локальних правових норм, в яких конкретизуються і доповнюються централізовані правові норми і регулюються умови оплати і матеріального стимулювання праці працівників стосовно у специфіці організації виробництва і праці, економічним можливостям даного підприємства (об'єднання, виробничої одиниці), а також заповнюються окремі прогалини в регулюванні заробітної плати [12, с. 16].

Ми підтримуємо дане твердження і від себе додамо, що локальний рівень є найважливішою частиною системи правового регулювання трудових і безпосередньо пов'язаних з ними відносин, а реалізація багатьох централізованих норм неможлива без їх конкретизації на локальному рівні. Саме локальне правове регулювання заробітної плати дозволяє здійснювати ефективно і відповідне вимогам часу правове регулювання відносин у даній сфері, тому що для регулювання важливо не тільки своєчасно усувати негативні відхилення, а й підтримувати стан впорядкованості. Ми погоджуємося із Н. А. Брілліантовою, оскільки її визначення, підкріплює наші попередні думки відносно локального метода регулювання.

Одне з найґрунтовніших визначень надає Є. В. Козіна, яка зазначає, що локально - правове регулювання заробітної плати - це спосіб встановлення та закріплення у формалізованих актах систем та розмірів заробітної плати безпосередньо в організації або в індивідуального підприємця. Однак вона зазначає, що розвиток локального способу регулювання заробітної плати в рамках окремих організацій залежить не тільки від активності суб'єктів локального регулювання і фінансових можливостей організації (індивідуального підприємця), а також і від вмісту нормативної бази федерального рівня, де повнота і ясність норм, досконалість правових механізмів стає запорукою ефективного локального регулювання [13, с. 7]. Все ж, ми не в повній мірі погоджуємося з думкою Є.В. Козіни, щодо визначення поняття локального способу регулювання заробітної плати, це пов'язано в першу чергу з тим, що з однієї сторони спосіб регулювання заробітної плати можна розглядати через призму встановлення і закріплення у формалізованих актах систем і розмірів оплати праці безпосередньо в організації чи у фізичної особи – підприємця, проте з іншої сторони не слід забувати про те, що підприємства вільні у певній мірі встановлювати та застосовувати такі процедури, механізми та методи з регулювання заробітної плати, які на їх думку будуть найефективнішими. Таким чином, на нашу думку дане поняття є таким же однобічним, як і попереднє і не розкриває усієї природи локального

способу регулювання заробітної плати.

Як бачимо, науковцями виділено широкий спектр особливостей терміну «локально - правове регулювання заробітної плати» та враховано всі найбільш актуальні особливості даного поняття. На відміну від попередніх визначень В. В. Адамчук та Ю. М. Верес, дефініції надані Е. В. Козіною та Н. А. Бриліантовою є лаконічними та більш повно розкривають зміст та сутність поняття «локально - правове регулювання заробітної плати».

Таким чином, проаналізувавши найбільш характерні із існуючих визначень поняття локально-правового регулювання заробітної плати та розглянувши їх трактування, пропонуємо авторське визначення категорії «локальний спосіб регулювання заробітної плати» – це локальні нормативні акти, які не суперечать правовим актам державного та регіонального характеру, носять як дозвольний, зобов'язуючий та заборонний характер, а також включають у собі всі процедури, механізми і методи встановлення та організації заробітної плати, для внутрішнього використання в рамках конкретної організації.

Висновки. Розглянувши сутність локального способу регулювання заробітної плати, вважаємо за необхідне зазначити, що усі законодавчі акти, які приймаються як органами державної влади, так і органами державного управління, є результатом державно-нормативного способу регулювання. В той же час, локальний спосіб регулювання заробітної плати проявляється переважно в формі колективного договору, що вміщує основні положення з питань праці і заробітної плати, яка в свою чергу вже залежить від робочого часу, часу відпочинку, охорони праці, і застосовується даний спосіб власником або уповноваженим органом, профспілковим комітетом або іншим уповноваженим трудовим колективом органом в межах наданих йому прав. Крім того, слід зазначити, що локальний спосіб правового регулювання включає в себе також і форми локальних актів з питань оплати праці. Наприклад до них можна віднести правила внутрішнього трудового розпорядку на підприємстві, положення про преміювання тощо.

Також в даному акті мають бути зазначені правові норми, як державного регулювання так і норми регулювання на рівні підприємства з врахуванням специфіки роботи та можливостей фінансового стану підприємства. Саме в цьому акті мають бути встановлені та закріплені на підприємницькому рівні розміри заробітної плати та гарантії її отримання працівниками, які пов'язанні трудовими правовідносинами з даним підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гетьманцева Н. Д. Державне та договірне регулювання умов праці та підвищення соціальних гарантій для працівників. Науковий вісник Чернівецького університету. - Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. N Вип. 525:Правознавство. С.43-46.
2. Кондратьев Р.И. Локальное правовое регулирование трудовых отношений в СССР: Автореферат докт. дис. М., 1979 . 33 с.
3. Хныкин Г.В. Локальные источники российского трудового права: теория и практика применения: автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук. Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. М., 2005. 49 с.
4. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение.- М.; Юр. Издат., 1948, 337 с.
5. Томашевский К. Л. Локальные нормативные правовые акты в сфере труда:юридическая природа и определение. Развитие законодательства про працю і соціальне забезпечення: здобутки і проблеми : тези доп. та наук. повідомл. учасн. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 5- 6 жовт. 2012 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 500 с.
6. Антонова Л.И. Локальное правовое регулирование (теоретическое исследование). Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. 152 с.
7. Кондратьев Р.И. Сочетание централизованного и локального правового регулирования трудовых отношений. Издательское объединение “Вища школа”. Львов. 1977. 150 с.
8. Прокопенко В. І. Трудове Право України: Підручник. Х.: Фірма «Консум», 1998. 480 С..
9. Адамчук В. В. Экономика и социология труда: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ, 1999. 407 с.
10. Верес Ю. М. Локальне правове регулювання оплати праці [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х., 2012. 20 с.
11. Бриллиантова Н.А. Локальное правовое регулирование оплаты труда рабочих и служащих: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1986. 25 с.